

О'QUVCHILARNING XAVFSIZLIK MADANIYATI DIAGNOSTIKASI

NamDU, Kasb ta'limi kafedrası professori: Akramov X.M.

NamDU, Kasb ta'limi kafedrası kata o'qituvchi: Sayfitdiniv A.S.

Annotasiya: Mazkur maqolada Xavfsizlik madaniyati diagnostikasi, o'quvchilarning xavfsiz hayot faoliyatiga tayyorligi to'g'risida, o'quvchilarda xavfsizlik madaniyatini shakllantirish, inson madaniy faoliyatining kutilayotgan natijalari va parametrlari nuqtai nazaridan ushbu tushunchasi va hayotga bosqichma-bosqich joriy etilgan. Pedagogik jarayonda o'quvchilarda xavfsizlik madaniyatini shakllantirish haqida ma'lumot olish doimiy ravishda amalga oshirilishi kerak, bunda bunday diagnostika uzluksiz boshqaruv jarayoni bo'lishi tug'risida fikr yuritilgan. O'quvchilar o'rtasida xavfsizlik madaniyati darajasini diagnostikasining qanday usullari mavjudligini aniqlaymiz, chunki diagnostikaning samaradorligi yoritilgan.

Kalit so'zlar: Xavfsizlik madaniyati diagnostikasi, diagnostika funktsiyalari, o'z-o'zini diagnostika qilish, xavfsizlik madaniyati darajasini aniqlash, shaxsiy xususiyatlar, Psixologik, axloqiy, intellektual, kommunikativ, jismoniy, huquqiy, tibbiy, ruhiy va shaxsiy yondashuv, diagnostika mezonlari, rivojlangan xavfsizlik madaniyati darajasini ko'rsatkichlari.

Аннотация: В данной статье представлены диагностика культуры безопасности, готовности учащихся к безопасной жизнедеятельности, формирование культуры безопасности у учащихся, ожидаемые результаты и параметры культурной деятельности человека, данное понятие и постепенное внедрение его в жизнь. В педагогическом процессе получение информации о формировании культуры безопасности у обучающихся должно осуществляться непрерывно, при этом считается, что такая диагностика должна быть непрерывным управленческим процессом. Выявляем, какие существуют методы диагностики уровня культуры безопасности у учащихся, поскольку подчеркивается эффективность диагностики.

Ключевые слова: Диагностика культуры безопасности, диагностические функции, самодиагностика, определение уровня культуры безопасности, личностные характеристики, психологический, моральный, интеллектуальный, коммуникативный, физический, правовой, медицинский, духовно-личностный подход, диагностические критерии, разработанные показатели уровня культуры безопасности.

Annotation: This article presents a diagnosis of safety culture, students' readiness for safe life activities, the formation of a safety culture among students, expected results and parameters of a person's cultural activity, this concept and its gradual implementation in life. In the pedagogical process, obtaining information about the

formation of a safety culture among students should be carried out continuously, and it is believed that such diagnostics should be a continuous management process. We identify what methods exist for diagnosing the level of safety culture among students, since the effectiveness of diagnosis is emphasized.

Keywords: Diagnostics of safety culture, diagnostic functions, self-diagnosis, determination of the level of safety culture, personal characteristics, psychological, moral, intellectual, communicative, physical, legal, medical, spiritual and personal approach, diagnostic criteria, developed indicators of the level of safety culture.

O'quvchilarda xavfsizlik madaniyatini shakllantirish jarayonida ularning xavfsiz hayot faoliyatiga tayyorligini diagnostika qilish kerak. O'quvchilarning hayot faoliyati xavfsizligi sohasidagi bilim va ko'nikmalarini nazorat qilish jarayoni diagnostika bosqichi sifatida amalga oshiriladi. Pedagogik jarayonning ushbu bosqichining asosiy vazifasi o'quvchilarning xavfsiz hayot faoliyatiga tayyorligi to'g'risida natijalarni olishdir. Pedagogik jarayonda o'quvchilarda xavfsizlik madaniyatini shakllantirish haqida ma'lumot olish doimiy ravishda amalga oshirilishi kerak, bunda bunday diagnostika uzluksiz boshqaruv jarayoni bo'lishi mumkin.

Agar pedagogik jarayon davomida hayot xavfsizligi madaniyatining ta'lim darajasini diagnostikasi tizimli ravishda amalga oshirilsa, bu o'quvchilarni xavfsiz hayot faoliyatiga tayyorlash samaradorligini oshiradi.

Taqdim etilgan namunalardan o'quvchilar o'rtasida xavfsizlik madaniyatini tashxislash tamoyilini ajratib ko'rsatish kerak. Shunday qilib, ushbu tamoyilni O'quvchilar o'rtasida xavfsizlik madaniyatini shakllantirishning asosiy talablaridan biri sifatida belgilash mumkin, bu O'quvchilar va o'qituvchilarni doimiy va faol ravishda O'quvchilar o'rtasida xavfsizlik madaniyatini shakllantirish darajasi to'g'risida ma'lumotlarni olishga yo'naltiradi.

O'quvchilar o'rtasida xavfsizlik madaniyatini shakllantirish diagnostikasi uchun bir nechta funksiyalarni ajratib ko'rsatish kerak, biz ularni jadval shaklida taqdim etamiz:

Xavfsizlik madaniyatini shakllantirishni diagnostika qilish funksiyalari

Jadval 1.

Funktsiya	Funktsiya komponenti
Analitik	O'quvchilar xavfsizlik madaniyatning ob'yektiv xususiyatlarini bilish
Baholangan	Belgilangan xavfsizlik madaniyati tavsiflarining har qanday mezonga muvofiqlik darajasini aniqlash.
Qayd etish	Olingan tahlil va baholash natijalarini tizimlashtirish va ulardan foydalanishga tayyorlash.
Aniqlash	Xavfsizlik madaniyatining mavjud darajasini qayd etish.
Tushuntirish	Olingan xavfsizlik madaniyati darajasining sabablarini aniqlash

Prognostik	Rivojlanish tendentsiyalarini hisobga olgan holda xavfsizlik madaniyatini shakllantirish jarayonining prognozini amalga oshirish
Tuzatuvchi	Xavfsizlik madaniyati darajasidagi kamchiliklarni bartaraf etish.
Profilaktik	O'quvchilarda xavfsizlik madaniyatini shakllantirishda salbiy tendentsiyalarning oldini olish.
Rag'batlantiruvchi	O'quvchilarning o'z-o'zini takomillashtirishi uchun rag'batlantirishni rivojlantirish.
Ta'limiy	Hayot faoliyati xavfsizligi sohasida O'quvchilar o'rtasida bilim va ko'nikmalarni shakllantirish.
Rivojlanish	O'quvchilarning xavfsiz yashashga psixologik, intellektual va kommunikativ tayyorgarligini rivojlantirish.
Tarbiyaviy	Xavfsizlik madaniyat darajasini oshirishga yordam beradigan shaxsiy fazilatlarni takomillashtirish.
Tashkiliy	Xavfsizlik madaniyatini shakllantirish jarayonida o'qituvchi va O'quvchilar faoliyatini muvofiqlashtirish

1-jadvalda diagnostikaning asosiy shakllari ko'rsatilgan:

Xavfsizlik madaniyati diagnostikasining asosiy shakllari. O'qituvchi tomonidan o'quvchilarni diagnostik kuzatish, diagnostik suhbatlar, testlar, so'rovlar va boshqalar paytida amalga oshiriladi. O'zaro diagnostika bevosita o'quvchilar tomonidan o'quv jarayonida juftlik yoki guruhli faoliyat shakllarida amalga oshiriladi.

O'z-o'zini diagnostika qilish o'quvchilar tomonidan o'z-o'zini kuzatish, o'zini nazorat qilish, o'zini tahlil qilish, o'z-o'zini baholash jarayonida xavfsizlik madaniyatini oshirish maqsadida amalga oshiriladi.

o'quvchilar tomonidan o'zini xavfsizlik madaniyatini oshirish maqsadida - O'z-o'zini tashxislash, o'zini o'zi kuzatish, o'zini nazorat qilish, o'zini tahlil qilish, jarayonlarini amalga oshiriladi.

O'quvchilarning xavfli yoki favqulodda vaziyatlardagi faoliyat davomida o'zini nazorat qilishini va hayot davomida olingan ma'lumotlarni tahlil qilish, baholash va tizimlashtirish natijasida yuzaga keladigan xavfsizlik madaniyatini diagnostikasi o'rtasidagi farqni ajratib ko'rsatish kerak. O'quvchilarda xavfsizlik madaniyatini shakllantirishni diagnostika qilish jarayoni tahlil qilinishi kerak.

O'qituvchi o'quvchilarning xavfsizlik madaniyati darajasi haqida cheklangan, to'liq bo'lmagan ma'lumotlarni oladi, chunki trening davomida bilim va ko'nikmalar taqdim etilgan o'quv dasturlari asosida, asosan, reproduktiv darajada, odatda eslash darajasida, kamdan-kam hollarda esa amaliy qo'llash darajasida.

Xavfsizlik motivlari, xavfsizlikka ma'naviy va mafkuraviy tayyorgarlik xavfsizlik sohasida aniq bilim va ko'nikmalarni o'zlashtirishdan kam emas. Ko'pincha o'quvchilar o'rtasida xavfsizlik madaniyatini shakllantirish darajasi to'g'risida ma'lumotni noaniqligi sababli, o'qituvchi o'quvchilarning mavjud salbiy xususiyatlarini to'g'ri

tuzatish, o'quvchilarning xavfsiz hayotiy faoliyatini rivojlanishini rag'batlantirish va ularning shaxsiy fazilatlarini yaxshilash imkoniyatiga ega emas. Bu holatning sabablari ko'p, ammo asosiysi O'quvchilar o'rtasida shakllangan xavfsizlik madaniyati darajasini diagnostika qilish nazariyasi va metodologiyasining mavjud holatidadir.

Ushbu tashxis nafaqat o'quvchining xavfsiz hayotga tayyorligini, balki uning qanchalik tayyorligini, qanday xavf turlariga va qay darajada tayyor ekanligini yoki aksinchaligini aks ettirishi kerak. Tashxis paytida xavfga tayyorlik dinamikasi, o'quvchilar tayyorgarligining kuchli va zaif tomonlari, o'quvchilarni xavfsizlikka tayyorlashda qanday muhim kamchiliklar yoki yutuqlar borligi ko'rsatilishi kerak.

O'quvchilar o'rtasida xavfsizlik madaniyati darajasini diagnostikasining qanday usullari mavjudligini aniqlaymiz, chunki diagnostikaning samaradorligi ularga bog'liq. Quyida biz beshta vositani ajratib ko'rsatamiz:

1. O'quvchilar faoliyatini kuzatish jarayonida birlamchi ma'lumotlarni olish, ularning faoliyati natijalarini testlar, anketalar, savollarga javoblar va boshqalar orqali o'rganish.

2. O'quvchilarda xavfsizlik madaniyatini shakllanish jarayoni va natijalari bo'yicha olingan ma'lumotlarni tahlil qilish.

3. O'quvchilarda xavfsizlik madaniyatini shakllanishning tayyorgarlik darajasi va samaradorligini baholash.

4. O'quvchilarda xavfsizlik madaniyatini shakllanish jarayoni va natijalari haqida olingan ma'lumotlarni saqlash va tizimlashtirish.

Xavfsizlik madaniyati darajasini aniqlash uchun taqdim etilgan vositalardan ikkinchi va uchinchi asosiylari bo'ladi, birinchi va to'rtinchi vositalardan foydalanishda O'quvchilar va o'qituvchilarning faoliyati mazmuni ularga bog'liq. O'quvchilarda xavfsizlik madaniyatini shakllantirish darajasini tahlil qilish va baholash diagnostikaning o'ziga xos xususiyatlarini amalga oshirish shakli bo'lib, axborotni olish, saqlash va tizimlashtirish O'quvchilar o'rtasida xavfsizlik madaniyatini shakllantirish jarayonida har qanday diagnostika mazmuni uchun universaldir.

Ma'lumot to'plash o'quvchilarning xavfsiz hayotiy faoliyatiga tayyorlik darajasini tahlil qilish jarayonida berilgan tushunchalar asosida amalga oshiriladi. Ushbu ma'lumotlarni saqlash va tizimlashtirish o'quvchilar o'rtasida xavfsizlik madaniyati darajasining joriy xususiyatlarini yaxshilash bo'yicha o'qituvchining faoliyatini belgilaydigan mavjud baholash mezonlari asosida amalga oshiriladi.

Shunday qilib, O'quvchilar o'rtasida xavfsizlik madaniyati darajasini tahlil qilish va baholashda qanday muammolar bo'lishi mumkinligini ko'rib chiqish maqsadga muvofiq bo'ladi.

Tahlil tushunchalarni umumlashtirishga asoslanadi, chunki uning mazmuni xavfsizlik madaniyatini amalga oshirishning shaxsiy shakllarining muhim

xususiyatlarini bilishdir. Shunday qilib, xavfsizlik madaniyatini rivojlantirish metodologiyasi xavfsizlik madaniyati darajasini aniqlash uchun ishlatiladigan ko'plab tushunchalarni hisobga olishi kerak, masalan: xavf-xatarga moyillik, tezlik, stressga chidamlilik, qat'iyatlilik, kuch, jasorat, chidamlilik yoki aksincha, tortinchoqlik, qat'iyatsizlik va hokazo.

Tahlil uchun ishlatiladigan turli xil tushunchalar odamlar va jamiyat uchun xavfli va favqulodda vaziyatlarga tayyor bo'lish muhimligini tavsiflaydi. O'quvchilarning xavfsizlik madaniyatini tahlil qilish uchun foydalaniladigan tushunchalarni tizimlashtirish xavfsizlik madaniyatining asosiy xususiyatlari bo'lgan ma'lum belgilar asosida hisobga olinishi kerak. Xavfsiz hayotiy faoliyati tarkibini hisobga olgan holda, xavfsizlik madaniyati darajasini tahlil qilish uchun parametrlarning birinchi guruhini ajratib ko'rsatamiz:

1. Xavfsiz hayotiy faoliyat uchun motivatsiya.
2. Xavfsiz hayotiy faoliyat haqidagi bilim va g'oyalar tizimi.
3. Xavfsiz hayotiy faoliyat jarayonida malaka va ko'nikmalar tizimi.
4. Xavfsizlik muammolarini ijodiy hal qilish tajribasi.
5. O'zini xavfsizlik darajasini nazorat qilish istagi.

Shaxsiy xususiyatlarni o'rganish asosida xavfsizlik madaniyatini tahlil qilish parametrlarining ikkinchi guruhini ajratib ko'rsatamiz:

1. Xavfsizlik sohasidagi qadriyatlar.
2. Xavfsizlik masalalarida shaxsiy ma'nolar.
3. Shaxsiy qobiliyatlar xavfsizlikning asosi sifatida.
4. Xavfsizlik masalalari bo'yicha qarashlar va e'tiqodlar.
5. Shaxsiy fazilatlar xavfsizlikning zaruriy sharti sifatida.

Xavfsizlik madaniyatining yuqoridagi tarkibiy qismlariga asoslanib, xavfsizlik madaniyatini tahlil qilish parametrlarining uchinchi guruhini ajratib ko'rsatamiz:

1. Dunyoqarashning xavfsizlikka tayyorligi.
2. Psixologik, axloqiy, intellektual, kommunikativ, jismoniy, huquqiy, tibbiy, harbiy-texnik, kasbiy yo'naltirish, axborot xavfsizlikka tayyorligi.

O'quvchilarning xavfsizlik madaniyati darajasini diagnostika qilishda bir nechta baholash shkalalaridan foydalanish kerak, bu esa o'z navbatida o'quvchilarning xavfsiz hayot faoliyatiga tayyorlik darajasiga muvofiqlik darajasini aniqlashga xizmat qiladi. Bunday shkalaning asosi odatda o'quvchilarning xavfsiz hayot faoliyatiga tayyorgarligining turli darajalarining tavsifi turadi. Bu darajalar odatda ballar, baholar va boshqalar deb ataladi. O'quvchilar o'rtasida xavfsizlik madaniyati darajasini baholash uchun standartlarning muhim muammosi mavjud. Masalan, tabiiy ofat, yong'in, yo'lda bo'lish va hokazolarda fuqarolarning huquq va majburiyatlarini belgilovchi qonun normalari mavjud.

Shu sababli, bunday huquqiy normalar asosida o'quvchilarning xavfsizlik madaniyati va hayot xavfsizligi kursini o'tash natijalarini baholash standartlarini ishlab chiqish kerak. Hozirgi vaqtda, baholash standartlari xavfsizlik madaniyati darajasining o'lchovi bo'lgan idealni, shuningdek, hayot xavfsizligi bo'yicha o'qitish va ta'lim natijalarini belgilaydi. Biroq, u (ideal) faqat salbiy qadriyatlarni ochib beradi, boshqacha qilib aytganda, "a'lo" dan boshqa har qanday baho salbiy bo'ladi, bu o'z navbatida O'quvchining tayyorgarligi o'quv rejasi talablariga to'liq javob bermasligini ko'rsatadi va u xavfsiz hayotiy faoliyatiga to'liq tayyor emasligini bildiradi.

Shunga asoslanib, psixologlar muhim xulosaga kelishdiki, salbiy baholash ma'lum sharoitlarda o'quvchilar faoliyatini bostirish, susaytirish, shu jumladan, "yaxshi" baholash funksiyasini bajaradi. Shuni ta'kidlash kerakki, qo'llaniladigan baholash standartlari O'quvchilar o'rtasida xavfsizlik madaniyati darajasini baholashda cheklangan imkoniyatlarga ega. Keling, ushbu misolni ko'rib chiqaylik, agar o'quvchilarning aksariyati, masalan, test topshirgan bo'lsa "Hayot xavfsizligi asoslari" fanida "uch" baho bilan bu o'quv muhitida o'quvchilar o'rtasida xavfsizlik madaniyatini shakllantirish jarayoni samarali emasligini anglatmaydi, chunki oldingi bilimlarni nazorat qilishda bir xil miqdordagi O'quvchilar, masalan, xavfsizlik savollariga javob bera olmadilar.

O'quvchilar o'rtasida xavfsizlik madaniyati darajasini diagnostika qilish mezonlarining tuzilishi, turlari va mazmuni to'g'risidagi yuqoridagi xulosalardan kelib chiqib, biz ma'lumot olish, uni tahlil qilish, baholash, tizimlashtirish va ta'lim tizimini takomillashtirishda foydalanishga tayyorlashning turli vositalarini aniqlashimiz mumkin. O'quvchilar o'rtasida xavfsizlik madaniyatini rivojlantirishga qaratilgan jarayon. O'quvchilarning xavfsizlik madaniyatini baholashning asosiy mezonlarini ko'rib chiqaylik. Keling, ushbu mezonlarni jadval shaklida taqdim etamiz:

Faoliyat komponentlari parametri bo'yicha O'quvchilar o'rtasida xavfsizlik madaniyatini diagnostika qilish mezonlari

2-jadval.

Baholash parametrlari	Darajalar		
	Past	O'rta	Yuqori
Motivatsiya	O'z-o'zini yo'q qilish istagi	Hayotiy faoliyatining zararli va xavfli omillarni yengish istagi	Hayotiy faoliyatining zararli va xavfli omillarni oldini olish va kamaytirish istagi
Bilimlar	xavfsizlik haqida tarqalgan bilimlar	Asosiy zararli va xavfli omillari va ularni yengish usullari haqida bilimlar	zararli va xavfli omillari va ularni oldini olish va yengish usullariga oid bilimlar tizimi

Ko'nikmalar	Tanish muhitda xavfsiz xatti-harakatlar ko'nikmalariga ega bo'lish	qiyin sharoitlar, g'ayrioddiy vaziyatlarda xavfsiz xatti-harakatlar, ko'nikmalarga ega bo'lish	g'ayrioddiy, xavfli, ekstremal vaziyatlarda xavfsiz xatti-harakatlarni mahoratli bilish,
Ijodiy	Tanish sharoitlarda reproduktiv tajriba usullaridan foydalanish xavfsiz xatti-harakatlar	muayyan sharoitlar xavfsizlikni hisobga olgan holda ma'lum usullarni qayta tiklash tajribasi	Yangi xavfsiz yo'llarlarini ishlab chiqishning Ijodiy tajribasi
O'z-o'zini nazorat qilish	Faoliyat natijalariga ko'ra xavfsizlik standartlariga muvofiqligini nazorat qilish	xavfsizlik standartlariga muvofiqlikni bosqichma-bosqich nazorat qilish	Xavfsizlik standartlarga muvofiqligini bashoratli nazorat qilish

O'quvchilar o'rtasida rivojlangan xavfsizlik madaniyati darajasini belgilaydigan taqdim etilgan parametrlarga asoslanib, ular bir nechta ko'rsatkichlar yordamida ajratiladi, masalan:

1. O'quvchilarning xavfsizlik muammolarini hal qilishda ijodiy bo'lishga tayyorligi.
2. O'quvchilarning xavfli vaziyatlarga, jumladan, murakkab, qiyin, ekstremal, favqulodda va tanqidiy holatlarga tayyorligi.
3. O'quvchilarning tanish va noodatiy vaziyatlardagi xavf-xatarlarga tayyorligi.
4. Xavfli hayot omillarining oldini olish, minimallashtirish va yengish uchun tayyorgarlik.
5. Xavfsizlik haqida ham empirik, ham nazariy bilimlarning mavjudligi.
6. Muammolarni mustaqil hal qilish va omon qolish uchun birgalikda harakat qilish istagi.
7. Bo'lajak xavf va himoya choralari to'g'risida zarur ma'lumotlar mavjud yoki yo'q bo'lganda harakat qilishga tayyorlik.
8. Faoliyatning normal va yuqori tempi sharoitida o'zini himoya qilishga tayyorlik.
9. Aralashuvlar va kutilmagan to'siqlar mavjud bo'lmaganda va mavjud bo'lganda xavfsizlikni ta'minlashga tayyorgarlik.
10. Hayot faoliyati xavfsizligi sohasida tizimli bilim va ko'nikmalar.
11. Xavfsizlik masalalari bo'yicha tezkor qaror qabul qilish.
12. O'quvchi xavfsizlik bo'yicha bilimlarni qo'llashga tayyor bo'lgan hayotning mavjud sohalari.

13. Xavfsizlik madaniyatini yaxshilashga tayyorlik.

14. O'zini nazorat qilishga tayyorlik.

15. O'zingizning xavfsizlik muammolaringizni, shuningdek, boshqa odamlar, jamiyat, davlat va tabiat muammolarini hal qilishga tayyorlik.

16. Yordam olishga tayyorlik.

17. Boshqalarga yordam berishga tayyorlik.

O'quvchilarda xavfsizlik madaniyati darajasini diagnostika qilish uchun ushbu mezonlardan foydalanganda bir nechta baholash shkalalaridan foydalanish mumkin.

O'quvchilar o'rtasida xavfsizlik madaniyatini samarali rivojlantirish uchun mavjud motivlar, bilimlar, ko'nikmalar, munosabatlar, e'tiqodlar va zararli va o'zini o'zi boshqarishga tayyorligi haqida o'z vaqtida, to'liq, aniq, ishonchli va ob'yektiv ma'lumotlarga ega bo'lish kerak. Bunday ma'lumotlar tahlil natijasi bo'ladi va o'quvchilarning xavfsizlik madaniyatini baholash va hisobga olish uchun asos bo'lib xizmat qiladi. O'qituvchi barcha kerakli ma'lumotlarni o'quvchilarni kuzatish natijasida, ular bilan suhbatda, so'roqdan, testdan so'ng va turli o'yin vaziyatlari davomida oladi.

Ta'lim tashkilotida xavfsizlik madaniyati darajasini batafsil va chuqur diagnostika qilish imkoniyatlari cheklangan. Bu erda jismoniy xavfning haqiqiy holatlarini yaratish imkoniyatlari diagnostika uchun ham, O'quvchilar o'rtasida xavfsizlik madaniyatini shakllantirish uchun ham cheklaydi. Shunday qilib, xavfsizlik madaniyati darajasini diagnostika qilish uchun bir qator xususiyatlarni aniqlash kerak, bu o'z navbatida: o'quvchilarning xavfsiz hayot faoliyatiga tayyorligi to'g'risida ma'lumot olish usullari to'plamidan foydalanish; olingan ma'lumotlarni taqqoslash; belgilangan xavfsizlik madaniyati darajasini tahlil qilish va baholash mezonlari majmuasini qo'llash; o'qituvchi diagnostikasi va o'quvchilarning hayot xavfsizligiga tayyorligini o'z-o'zini diagnostikasi kombinatsiyasi.

O'quvchilar uchun o'z-o'zini diagnostika qilishni tashkil etish ularning xavfsizlik madaniyatini rivojlantirish darajasini sezilarli darajada oshiradi. Bu erda nafaqat maktab hayotining epizodlari, balki undan tashqaridagi hayotning barcha haqiqatlari ham mavjud bo'ladi. Bu shuni ko'rsatadiki, tahlil ob'yekti O'quvchilarning zamonaviy hayoti to'yingan xavfli, murakkab va ekstremal vaziyatlardagi haqiqiy xatti-harakatlari va qarorlari faktlari hisoblanadi. Bularning barchasi bilan O'quvchi ushbu vaziyatlarda o'z harakatlarini ob'yektiv baholashga ko'proq tayyor. Yolg'iz bo'lsa, u xavfsizlik sohasidagi to'liq bo'lmagan bilimlarini tan olishga ko'proq moyil bo'ladi.

Shunday qilib, o'z-o'zini tashxis qilish O'quvchilar uchun xavfsizlik madaniyatini shakllantirish haqida ma'lum ma'lumotlar darajasini beradi. Biroq, u o'qituvchiga emas, balki o'quvchiga ma'lumot beradi. Bu bir qator savollarni tug'diradi: bunday ma'lumotlar qanday ta'sir ko'rsatishi mumkin? Bunday ma'lumotlar xavfsizlik

madaniyatini rivojlantirishga qanday ta'sir qiladi? O'qituvchi o'quvchining o'zini o'zi tashxislash natijalaridan foydalanishi mumkinmi?

Birinchiidan, ko'plab O'quvchilar o'z-o'zini tashxislash natijalarini o'qituvchi bilan baham ko'rishadi. Bu erda, muhim bo'lgan narsa - o'qituvchi bilan bo'lgan munosabatlarida ishonch, hurmat, maxfiylik va o'quvchining xavfsizlik hissi darajasi.

Ikkinchiidan, bunday ma'lumotlar, shunga qaramay, o'quvchilarni birgalikdagi faoliyat maqsadlarini belgilashga va o'quv jarayonini tashkil etishga jalb qilish natijasida o'quv jarayoniga ta'sir qiladi. Masalan, o'z-o'zini tashxislash paytida xavfli vaziyatning yomonlashishi yoki paydo bo'lishiga yordam beradigan ma'lum axloqiy kamchiliklarni aniqlagan O'quvchi, ehtimol, o'z xulosalarini reklama qilmaydi. Shu bilan birga, u munozara uchun tegishli mavzuni taklif qila oladi, uning davomida O'quvchi o'z baxtsizligining sabablari va bu vaziyatdan chiqish yo'llari haqidagi savolga javob topadi.

Ko'rib chiqilganlardan shuni aytishimiz mumkinki, o'quvchilarning o'z-o'zini diagnostikasi muayyan psixologik va pedagogik sharoitlarda xavfsizlik madaniyati darajasini aniqlashning ajralmas qismiga aylanadi. Bu o'quvchilarda xavfsizlik madaniyatini shakllantirishning mazmuni, shakllari va usullariga ma'lum darajada ta'sir qiladi. Bu erda, bir nechta psixologik va pedagogik omillarni ajratib ko'rsatishimiz kerak:

1. O'quvchilar o'rtasida xavfsizlik madaniyati darajasini diagnostika va o'z-o'zini diagnostika qilishning kombinatsiyasi.

2. O'quvchilarga maqsadlarni belgilash va birgalikdagi tadbirlarni rejalashtirishda ishtirok etish imkoniyatini berish.

3. O'qituvchi o'quvchilarning mavjud ehtiyojlarini, ularning o'zi takomillashtirishga, o'z-o'zini bilishga va o'z-o'zini anglashga intilishlarini hisobga oladi.

4. O'quv jarayoni davomida o'quvchilar o'z shaxsiyatiga ko'ra, diagnostik o'qituvchi tomonidan himoyalanganligini, qadrlanishini va hurmat qilinishini his qilishlari uchun sharoit yaratish.

5. Turli ta'lim yo'nalishlari o'qituvchilarining o'quvchilarning o'zini o'zi boshqarish qobiliyatini rivojlantirish bo'yicha harakatlarini muvofiqlashtirish, bu ularning faoliyati va shaxsiyatining asosiy xususiyatlaridan biridir.

6. O'quvchilarning o'z-o'zini tarbiyalashga tayyorgarligini rivojlantirish.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, o'quvchilarda xavfsizlik madaniyatini shakllantirish jarayonida diagnostika va o'z-o'zini tashxislash muhim rol o'ynashini ta'kidlash kerak.

Foydalaniladigan adabiyotlar:

1. Акрамов Х. М., Сайфитдинов А. С. РАЗВИТИЕ КУЛЬТУРЫ БЕЗОПАСНОСТИ В ВУЗАХ //Scientific Impulse. – 2023. – Т. 2. – №. 16. – С. 8-11.
2. Akramov X. M., Sayfitdiniv A. S. XAVFSIZLIK MADANIYATI TUSHUNCHASI KOMPONENTLARI //Journal of new century innovations. – 2024. – Т. 47. – №. 2. – С. 79-84.
3. Akramov X. M. et al. PROBLEMS OF MODERN CONSTRUCTION IN NAMANGAN CONDITION //Scientific Bulletin of Namangan State University. – 2019. – Т. 1. – №. 8. – С. 96-99.
4. Mukhitdinovich A. K., Sadritdinovich S. A. DEVELOPMENT OF A CULTURE OF SAFETY IN UNIVERSITIES //American Journal of Language, Literacy and Learning in STEM Education (2993-2769). – 2023. – Т. 1. – №. 10. – С. 238-240.
5. Mukhitdinovich A. K., Mirzabdullaevich U. K. Development of creative thinking in school children //ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal. – 2021. – Т. 11. – №. 3. – С. 720-723.
6. Akramov K. M., Mamadboev S. B. Fire resistant properties of construction structure //Asian Journal of Multidimensional Research (AJMR). – 2020. – Т. 9. – №. 5. – С. 415-419.